

Davranış Kontrolü ve Beceri Öğretimi Konusunda Hizmetçi Eğitime Katılanların Programa İlişkin Görüşleri

Sezgin Vuran*
Anadolu Üniversitesi

Aysun Çolak**
Anadolu Üniversitesi

Hasan Gürgür***
Ankara Üniversitesi

Özet

Türkiye’de son yıllarda ozurlulara ve özel eğitime verilen önem giderek artmaktadır. Bunun bir sonucu olarak, özel özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin sayısı da hızla artmaktadır. Fakat yeterli sayıda nitelikli personel yetişmemiş olması nedeniyle, bu merkezlerde, özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitim konusunda yeterli eğitim almamış personel istihdam edilmektedir. Bu nedenle, merkezler hizmetçi eğitim yoluyla personeli eğitmektedirler. Eskişehir İli’nde bir özel özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde sunulan hizmetin kalitesini ve bu merkezde çalışan personelin niteliklerini artırmak amacıyla davranış kontrolü ve beceri öğretimi konularında hizmetçi eğitim programı uygulanmıştır. Bu çalışmanın amacı, bu özel özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde uygulanan hizmetçi eğitim programına ilişkin katılımcıların görüş ve önerilerini belirlemektir. Çalışmaya kurumda çalışan ve hizmetçi eğitim kursuna katılan dokuz kişi katılmıştır. Çalışmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşmelerle toplanmıştır. Veriler, niteliksel araştırma yöntemlerinden tümevarım analizi tekniği kullanılarak analiz edilmiştir.

Anahtar Sozcukler: *Özel eğitim, rehabilitasyon, hizmetçi eğitim, niteliksel araştırma, tümevarım analizi*

Abstract

In recent years the importance given to the individuals with special needs and special education has been increasing in Turkey. As a result of this numbers of special education institutions and rehabilitation centers have been increasing in the private sector. In these institutions the personnel having no education related to individuals with special needs and special education are employed because of having no qualified personnel who have been trained about special education. However personnel are trained by in-service training in these

* Yrd. Doç. Dr. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü E-posta: svuran@anadolu.edu.tr

** Öğr. Gör. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü E-posta: acolak@anadolu.edu.tr

*** Arş. Gör. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Bölümü E-posta: hasangur@hotmail.com

institutions In the city of Eskişehir an in-service training program about teaching of skills and behavior management techniques was implemented in order to increase personnel and service quality The purpose of this study was to describe the views and suggestions about in service training program of respondents who have been working at the private special education and rehabilitation center Nine individuals who have been working in the private center and had attended in service training program participated in the study In this study the data were collected by semi structural interviews The collected data were analyzed by inductive analysis which is one of the qualitative research methods

Key Words: *Special education, rehabilitation, in-service training, qualitative approach, inductive analysis*

Birleşmiş Milletlere üye ülkelerin onayladıkları İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde bir toplumu oluşturan tüm bireylerin eşit haklara sahip olması temel ilkelere büründürülmüştür. Bu ilkenin hayata geçirilmesi, toplumun tüm bireylerine eğitim, sağlık, meslek ve sosyal haklar gibi yaşam için önemli olan her alanda eşit olanaklar sağlanmasıyla gerçekleştirilebilir.

Türkiye'de son yıllarda İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde yer alan eşitlik ilkesine uygun olarak özel gereksinimli bireylerin eğitim ve rehabilitasyonuna giderek daha fazla önem verilmektedir. 06/06/1997 tarih 573 sayılı "Özel Eğitim Hakkında Kanun Hukmünde Kararname" yururluğa konulmuştur. Aynı yıl, sosyal güvenlik kurumları özel gereksinimli bireylere, özel eğitim ve rehabilitasyon hizmeti almaları durumunda maddi destek sağlamaya başlamış ve özel gereksinimli bireylere sunulan hizmetlerin eşgüdüm içerisinde yürütülmesi amacıyla Özürlüler İdaresi Başkanlığı kurulmuştur. Bu yasal ve yapısal değişiklikler, özel gereksinimli bireylere bakış açısında ve özel gereksinimli bireylerin eğitimine ilişkin devlet politikalarında önemli değişimlerin yaşandığının bir göstergesidir (Vuran ve Sarpdağ, 2001).

Türkiye'de özel gereksinimli bireylere yönelik özel eğitim hizmetleri Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), rehabilitasyon hizmetleri ise Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Vuran ve Yücesoy (Baskıda), MEB ve SHÇEK'ten aldıkları 2002-2003 öğretim yılı verilerine dayanarak yaklaşık 71.000 kadar özel gereksinimli çocuğun gereksinim duydukları özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanabildiğini

belirtmektedirler. Oysa özel eğitim ve rehabilitasyon hizmeti gereksinimi içinde olanların sayısının çok daha fazla olduğu bilinen bir gerçektir. Fakat MEB ve SHÇEK'e bağlı özel gereksinimli bireylere hizmet veren resmi kurumlar giderek artan talebi karşılayamamakta ve talebi karşılayabilmek için, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerine açılış onayı vermektedirler.

SHÇEK özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinin büyük bölümünü, çeşitli özür gruplarına yönelik hizmet veren özel kurumları koordine etme ve denetleme biçiminde yürütmektedir. SHÇEK tarafından açılış izni verilen bu kurumlar için çıkartılan yönetmeliklerde, eğitim ve rehabilitasyon hizmetleri vermeyi hedefledikleri özür grubuna hizmet sunacak personelin özellikleri belirtilmektedir. Örneğin, Zihinsel Özürlüler Özel Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği'ne (1988) göre, bu merkezler özel eğitim öğretmeni, psikolog, çocuk gelişimcisi, fizyoterapist, sosyal çalışmacı ve meslek lisesi çocuk gelişimi bölümü mezunu çocuk eğiticiyi istihdam etmek zorundadır (19724 sayılı Resmî Gazete) I. Özürlüler Şurası'nda da özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinin, hemşire, hekim, psikolog, fizyoterapist, konuşma terapisti, beslenme ve diyet uzmanı, çocuk gelişim uzmanı, özel eğitim öğretmeni, sosyal hizmet uzmanı gibi uzmanların yer aldığı bir ekip çalışmasıyla yürütülmesi gerekliliği vurgulanmıştır (Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, 1999).

Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde Yaşanan Sorunlar

Yönetmeliklerin zorunlu kıldığı personelin istihdam edilebilmesi, bu kurumların temel sorunlarından biridir. Örneğin, Vuran ve Sarpdağ

(2001), meslek elemanı bulma, üniversitelerden yetişen elemanların sayısal olarak yetersiz olması ve yardımcı elemanların hizmetiçi eğitimini, özel özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin sorunları arasında göstermişlerdir. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde personel istihdam edememe sorununun kaynağında yeterli sayıda özel eğitim öğretmeni bulunmaması yer almaktadır. Türkiye'de sekiz üniversitede (Anadolu, Gazı, Ankara, Abant İzzet Baysal, Karadeniz Teknik, 19 Mayıs, Selçuk ve Marmara Üniversiteleri) özel eğitim öğretmeni yetiştirilmektedir. 2004 yılı itibarıyla beş üniversite (diğer üç üniversite henüz mezun vermemektedir) yaklaşık 300 mezun verecektir. Mezunların büyük bir bölümü devlet okullarında istihdam edilebilmektedir. Dolayısıyla özel kurumların özel eğitim personelinin istihdam etmesi güçleşmektedir. Yönetmeliklerde belirtilen diğer personelin hizmet öncesi programları incelendiğinde, özel gereksinimli bireylerin eğitim ve rehabilitasyonlarına yönelik sınırlı sayıda ya da hiç ders almadıkları görülmektedir (Başbakanlık Ozurlular İdaresi Başkanlığı, 1999 ve 2000). Bu nedenle özel özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde farklı alanlardan ve alan dışından personel, yardımcı personel istihdam edilmektedir. Özel eğitim bir ekip işidir ve yönetmeliğe uygun personelin ekip çalışması yapabilmesi için özel eğitim ve rehabilitasyon için temel konularda ortak bilgilere sahip olması gerekmektedir. Hizmet öncesi eğitimle sağlanamayan bu bilgilerin, hizmet içinde bu kurumlarda çalışan personele sunulması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Ozurlular İdaresi Başkanlığı'nın 2000 yılında yaptığı ozurlulara hizmet veren özel eğitim ve rehabilitasyon kurumları işbirliği ve koordinasyon toplantıları sonuç raporlarında ve 1999 yılında yapılan I. Ozurlular Şurası'nda, bu personelin üniversitelerle işbirliği yapılarak hizmet içinde eğitimi önerilmektedir. Ayrıca sozu edilen raporlarda bu kurumlarda istihdam edilen personel, bireyselleştirilmiş eğitim programları, sınıf ve davranış kontrolü, performans düzeyi belirleme, gözlem teknikleri, beceri öğretimi konularında yeterliğe ulaştıracak düzenlemelerin yapılması önerilmektedir. Bunun bir yofu, meslek elemanı yetiştiren üniversite programlarının özel gereksinimli bireyler ve sunulan hizmetler

konusunda yeniden düzenlenmesi yani hizmet öncesi eğitimin yeniden düzenlenmesi, diğeri ise istihdam edilen personelin hizmetiçi eğitimidir. Ancak bu şekilde personelin eksik bilgilerinin tamamlanması, yenilik ve gelişmeleri öğrenmesi dolayısıyla özel gereksinimli bireylere daha nitelikli hizmet götürülmesi mümkün olabilecektir.

Hizmetiçi Eğitim ve Özel Eğitim

Hizmetiçi eğitim pek çok ülkede hizmetin kalitesini artırma stratejisi için anahtar öğedir (Hayes, 1997). Hizmetiçi eğitim yaşam boyu eğitim içinde yer alan bir alt süreçtir. Bir kurumda belirli bir göreve atanan bireyin işe başladığı ilk günden ayrılıncaya kadar geçen sürede mesleğe uyum, meslekte ilerleme ve gelişme gereksinimlerini karşılayan her türlü etkinlikler hizmetiçi eğitimidir (Aytaç, 2000).

Hizmetiçi eğitim (a) hizmet öncesi eğitimde bireyin kazanmış olduğu bilgi ve becerilerin, çalışma alanlarındaki değişim ve gelişmeler karşısında yetersiz kalmasının engellenmesi ve (b) alan dışından kurumda çalışan personele mesleğin gerektirdiği bilgi ve becerilerin kazandırılması bakımından önemlidir. Hizmet üretiminde istenilen verimin sağlanmasında en büyük rolü üstlenen bireyin, istenilen niteliklere sahip olabilmesi eğitimin sürekliliği ile elde edilir (Güven, 1998, Pehlivan, 1993). Alanyazın incelendiğinde hizmetiçi eğitimin genel amaçları şu şekilde sıralanabilir (Karakuşuk, 1987, Pehlivan, 1993, Taymaz, 1981,1997).

- Personele ihtiyaç duyduğu alanlarda bilgi, beceri ve davranış kazandırmak,
- personel arasında etkileşim, iletişim ve eşgüdümü artırmak,
- personelin içinde kendine güvenini, başarısını, saygınlığını artırmak
- personelin kuruma olan güvenini artırmak, motive etmek, moralini yükseltmek,
- gelişme ve yeniliklerden haberdar olmak,
- materyallerin yerinde ve doğru kullanılmasını sağlamak,
- zaman, emek ve gider tasarrufu sağlamak,
- iş hatalarını, kazalarını azaltmak ve iş güvenliğini sağlamak,

- kurumda verilen hizmetin niteliğini, niceliğini ve verimliliğini artırmak

Hizmetiçi eğitimin amaçlarına ulaşması planlamayı gerektirmektedir. Hizmetiçi eğitimin planlanması, hizmetiçi eğitim gereksiniminin, ulaşılması istenen hedeflerin, içeriğinin, insan kaynaklarının, öğretim yöntemlerinin, uygulama yeri, zamanı ve süresinin ve değerlendirilmenin nasıl yapılacağını belirlemenin gerekmektedir (Taymaz, 1997)

Ozel özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde daha önce de söz edildiği gibi gerekli niteliklere sahip personel istihdamı önemli bir sorundur. Bu sorunun çözümü için kurumlarda gerek hizmet kalitesini gerekse personelin niteliklerini artırmak amacıyla ihtiyaç duyulan konularda hizmetiçi kurslar düzenlendiği bilinmektedir. Türkiye’de özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinden birinde Cavkaytar ve Şabanova (2001) tarafından yürütülen bir araştırmada, “Oz-bakım ve Ev İçi Becerileri Öğretim Programı”nı tamamlayan çocuk eğitimcilerinin gerçekleştirdiği beceri öğretimi çalışmalarının, zihnin engelli çocukların oz-bakım ve ev içi becerilerini öğrenmelerindeki etkililiğini belirlemek amaçlanmıştır. Araştırma tek-denekli araştırma yöntemlerinden beceriler arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, Merkezde çalışan uç çocuk eğitimcisine Oz-bakım ve Ev İçi Becerilerinin Öğretim Programı verilmiş ve 1,5 saatlik uç toplantı yapılmıştır. Uygulanan hizmetiçi eğitim programı sonucunda elde edilen bulgular, programı tamamlayan çocuk eğitimcilerinin çalıştığı öğrencilerin belirlenen becerileri edindiklerini göstermektedir. Araştırmacılar, gözlemlerine göre çocuk eğitimcilerinin Oz-bakım ve Ev İçi Becerileri Öğretim Programı’ndan yararlandıklarını ve sunulan bilgileri beceri öğretiminde uygulayabileceklerini belirtmişler ve bu tür programların hizmetiçi eğitim yoluyla yaygınlaştırılmasını önermişlerdir. Gerek alanyazında (Carroll, 2001, Fleury, 2000,

Riggs, 2001) gerekse zihnin ozurlulere eğitim veren kurumlara yapılan ziyaretlerde ve bu kurumlarda çalışanlarla değişik nedenlerle yapılan toplantılarda, sıklıkla çalışanların davranış kontrolü ve beceri öğretimi konularında bilgi ve becerisini artırma gereksinimi içerisinde oldukları belirtilmektedir. Bu gereksinim doğrultusunda Eskişehir İli’nde bir özel özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde, “davranış kontrolü ve beceri öğretimi” konularını içeren hizmetiçi eğitim programı uygulanmıştır. Bu araştırmanın amacı, bir özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde yürütülen davranış kontrolü ve beceri öğretimi ana başlıklı hizmetiçi eğitim programını, bu programa katılan elemanların programa ilişkin görüşleriyle değerlendirmektir. Aşağıda uygulanan hizmetiçi eğitim programının içeriği ve uygulama süreci yer almaktadır.

Hizmetiçi Eğitim Programının İçeriği ve Uygulanması

Eskişehir’de bulunan bir özel özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi, istihdam ettiği çocuk eğitimcileri, psikolog ve fizyoterapist’in kurumda çalışmaya başladıktan sonra özel gereksinimli çocukların eğitimleriyle ilgili yaşadıkları sorunları dikkate alarak Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi’ne özel eğitim konusunda hizmetiçi eğitim talebinde bulunmuştur. Bu talep doğrultusunda Özel Eğitim Bölümü’nde görev yapan iki öğretim elemanı bu çalışma için görevlendirilmişlerdir. Öğretim elemanlarından biri kurumla bağlantıya geçerek, kurumda çalışan personelle bir hafta boyunca yaklaşık birer saat süren görüşmeler ve gözlemler yapmıştır. Bu görüşmelerde, kurumun sorumlu muduru ve elemanlarından çocuklarla yaşadıkları sorunları anlatmaları istenmiştir. Görüşmeler ve gözlemler sonucunda personelin öğrenci davranışlarını kontrol etme ve beceri öğretimi konularında yoğun problemler yaşadıkları belirlenmiş ve kurs programının aşağıdaki konuları kapsamına karar verilmiştir. Kurs programında yer verilen konuların ayrıntılı listesi Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1

Hizmetiçi Eğitim Programının İçeriği

Davranış Kontrolü	Beceri Öğretimi
Davranışın özelliklerini belirleme	Beceri öğretimi için temel kavramlar
Davranışı tanımlama	Beceri analizi
Tanım yazma	Öğretim sırası ve önemi
Davranışların artırılması	Beceri analizi kaydı
Olumlu pekiştirme	Tuvalet öğretimi
Pekiştirme belirleme	Artan ipucu ile öğretim
Pekiştirmeçilerin geri çekilmesi	Azalan ipucu ile öğretim
Sembol pekiştirme	Aşamalı yardımla öğretim
Davranışların azaltılması	Eş zamanlı ipucu ile öğretim
Ayrımlı pekiştirme, sonme, mola, ceza	Sabit bekleme süreli öğretim
Davranışın doğrudan gözlenmesi	Değerlendirme
Davranışları kayıt etme	
Grafikle gösterim	
Değerlendirme	

Hizmetiçi eğitim kursu 20 iş günü ikişer saatlik çalışma toplantıları şeklinde yürütülmüştür. Çalışma toplantıları, rol alma, demonstrasyon, video kayıtlarının incelenmesi yoluyla davranış örneklerinin kayıt edilmesi, katılımcıların not aldıkları ve kayıt ettikleri örneklerin tartışılması şeklinde sürdürülmüştür. Daha sonra, her katılımcı kendi sınıfında bulunan bir öğrenci için davranış değiştirme ve beceri öğretim programı hazırlamıştır. Bu programlar öğretim elemanları tarafından incelenerek donutler verilmiş ve düzeltilmesi sağlanmıştır. Daha sonra katılımcılar hazırladıkları programları sınıflarında uygulamışlardır. Çalışma toplantılarının tamamlanmasını izleyen üç hafta boyunca öğretim elemanlarından biri katılımcıları işbaşında izleyerek, uygulamalarına ilişkin donutler vermiş ve düzeltmeler yapmıştır.

Yöntem

Katılımcılar

Araştırmaya, davranış kontrolü ve beceri öğretimi konularında, 40 ders saati ve üç haftalık işbaşında izleme sürecini kapsayan hizmetiçi eğitim kursunu tamamlayan ve araştırmanın yapıldığı özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde çalışan dokuz kişi katılmıştır. Katılımcılardan biri fizyoterapist, biri psikolog, biri çocuk gelişimcisi, biri beden eğitimi öğretmeni, biri seramik öğretmeni, üçü çocuk eğitici ve biri usta öğreticidir.

Katılımcıların tamamı bayandır. Mesleki deneyim süreleri altı ay ile üç yıl arasında değişmektedir.

Araştırma Modeli

Bu çalışmada betimsel yöntem kullanılmıştır. Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşmelere dayalı olarak toplanmış, elde edilen veriler nitel araştırma modellerinden tümevarım analizi kullanılarak analiz edilmiştir. Niteliksel araştırma, doğal ortamlarda, uzun bir süre içinde o ortam hakkında derinlemesine veri toplanmasını içeren bir araştırma biçimidir. Niteliksel araştırmacı araştırdığı ortamdaki insanların yaşayış biçimlerini, değer yargılarını, deneyimlerini ve dünyaya bakış açılarını nasıl anlamlandırdıklarını inceler. Buna yönelik sorular üzerinde odaklaşır. Niteliksel araştırmalarda veriler, görüşme dokümanları, saha notları, fotoğraflar, video teyp kayıtları, kişisel belgeler ve resmi kayıtlar ile toplanır. Elde edilen veriler, sözlü ifadeler şeklinde araştırmacı tarafından olduğu gibi ve bütün zenginliğiyle tümevarımsal olarak analiz edilir (Bogdan ve Biklen, 1998).

Yarı yapılandırılmış görüşmelerde, tüm görüşmelerde kullanılmak üzere görüşme yapılacak kişilerin bildiği terminoloji dikkate alınarak bir dizi soru hazırlanır. Bu sorular görüşülen kişilere aynı sırayla sorulur ve kişilerin istedikleri genişlikte cevap vermelerine izin verilir. Bu görüşmelerde, görüşülen kişinin görüşmeyi yönlendirmesi görüşmenin kalitesini artırır ve bu durumda

araştırmacıya veri zenginliği getirir (Bogdan ve Biklen, 1998) Görüşme sırasında sorulan sorular kişiler tarafından anlaşılmazsa görüşmeci gerekli açıklamaları yapabilir (Gay, 1996)

Verilerin Toplanması

Araştırmacılar, yarı-yapılandırılmış görüşme tekniğinin gerektirdiği şekilde araştırmanın amaçlarına yönelik görüşme soruları hazırlamışlardır Veriler, yarı-yapılandırılmış bireysel görüşmeler yoluyla toplanmıştır İkinci araştırmacı, yarı-yapılandırılmış görüşme tekniğinin uygulama sürecinde dikkat edilmesi gereken noktaları göz önünde bulundurarak görüşmeleri yapmıştır Görüşmeci, özel eğitim alanında doktora öğrencisidir ve niteliksel araştırma yöntemleri konusunda ders almıştır Görüşmecinin hizmetiçi eğitim kursunun yürütüldüğü Merkez ve çalışanlarıyla formal bir iş ilişkisi bulunmamaktadır Katılımcılar, araştırmaya gönüllü olarak katılmışlardır Her katılımcı için kod isim kullanılmıştır Görüşmelerin ses kaydı yapılmıştır Görüşmeler 10-35 dakika arasında sürmüştür Görüşmelerde sorulan sorular aşağıda yer almaktadır

Görüşme Soruları

- 1 Bana kendinizi tanıtır mısınız?
- 2 Daha önce ozurluların eğitimi konusunda hizmetiçi eğitim programlarına ihtiyaç duyuyor muydunuz? Bu konudaki eksikliklerinizi nasıl tamamlıyordunuz?
- 3 Bu hizmetiçi eğitim programına katılmaktaki amacınız neydi? Amaçlarınıza ulaşip ulaşmadığınız konusunda neler düşünüyorsunuz?
- 4 Davranış değiştirme ve beceri öğretimi konularını içeren bir hizmetiçi eğitim programına katıldınız Böyle bir programın size katkıları konusunda neler düşünüyorsunuz?
- 5 Kurs süresince öğrendiğiniz yöntemlerin öğrencilerle çalışırken size ne tür kolaylıklar sağladığını düşünüyorsunuz?
- 6 Öğrendiğiniz yöntemleri uyguladığınız öğrenicilerin kazanımlarında ne tür değişiklikler oldu?

- 7 Öğrendiğiniz yöntemler içerisinde, işinizi en çok kolaylaştıran yöntemler hangileridir? Niçin böyle düşünüyorsunuz?
- 8 Bu programda ele alınan konular dışında çocuklarla çalışırken hangi konularda daha fazla bilgiye ihtiyaç duyuyorsunuz?

Verilerin Analizi

Verilerin analizini yapabilmek amacıyla aşağıdaki işlem basamakları izlenmiştir

- Tüm görüşmelerin yazılı dokümanları (betümsel bilgiler) üçüncü araştırmacı tarafından yapılmış ve ses kayıtları birinci araştırmacı tarafından dinlenerek doğrulanmıştır
- Görüşmeler beş bölüme ayrılan bir forma aktarılmıştır Formlar, bağlam kayıtları, betümsel bilgiler, betümsel indeks, görüşmeci yorumu ve genel yorum bölümlerinden oluşmaktadır Tüm görüşmelerden 101 sayfalık veri elde edilmiştir
- Uç görüşme dosyası yansız olarak seçilerek birinci ve ikinci araştırmacı tarafından ayrı ayrı bağlam kayıtları, betümsel indeks, görüşmeci yorumu ve genel yorum bölümleri yazılmıştır Bu dosyalar araştırmacılar tarafından karşılaştırılarak uzlaşma sağlanmıştır
- Geri kalan görüşmeler için bağlam kayıtları, betümsel indeks, görüşmeci yorumu ve genel yorum bölümleri birinci araştırmacı tarafından yazılmıştır
- İndekslenen ve yorumlanan tüm veri bölümleri iki araştırmacı tarafından eş zamanlı olarak 17 farklı kod kullanılarak kodlanmıştır
- Kodlanan tüm veri bölümleri kesilerek, aynı kodu taşıyan veriler bir dosyada toplanmıştır Bu dosya iki kopya olarak hazırlanmıştır
- Her bir dosya birinci ve ikinci araştırmacı tarafından birbirlerinden bağımsız olarak analiz edilerek ana temalar ve alt temalar oluşturulmuştur
- Temaları oluşturan iki araştırmacı oluşturdukları tüm temaları karşılaştırarak uzlaşma sağlamışlardır
- Temalar üçüncü araştırmacı tarafından tekrar gözden geçirilerek on tema elde edilmiştir

Bulgular

Hizmetiçi Eğitim Kursu Katılımcılarının Özellikleri

Hizmetiçi eğitim kursuna katılan personelin Tablo 2’de yer alan özellikleri incelendiğinde, fizyoterapistin kurumda meslek öncesi aldığı eğitimle ilgili olarak çalıştığı, psikoloğun kendi mesleğinin yanı sıra sınıf öğretmenliği yaptığı, seramik öğretmenin birebir eğitim verdiği, çocuk

eğiticilerinin ise tamamının kendilerini yardımcı öğretmen olarak tanımladıkları, çocuk eğitimcilerinden birinin yapı ressamlığı mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcıların mesleki deneyim süresine bakıldığında ikisinin uç yıllık deneyimi olduğu görülmektedir ve her ikisi de bu uç yıl içerisinde zihin ozurluların eğitimiyle ilgili başka hizmetiçi eğitim programlarına katıldıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 2

Katılımcıların Özellikleri

Kurumdaki Görevi	Alanda Hizmet Süresi	Mezuniyeti
Fizyoterapist (1)	7 ay	Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon (Fakülte)
Psikolog + Sınıf Öğretmeni (1)	6 ay	Psikoloji (Fakülte)
Sınıf Öğretmeni (1) (Beden Eğitimi Öğretmeni)	1 yıl 3 ay	Beden Eğit Öğretmeni (Fakülte) Sınıf Öğretmenliği Sertifikası
Sınıf Öğretmeni (1) (Çocuk Gelişimcisi)	1 yıl	Çocuk Gelişimi ve Okul Öncesi Öğretmenliği (Fakülte)
Birebir Eğitim Öğretmeni (1) (Seramik Öğretmeni)	3 yıl	Seramik (M Y O) Zihin Engellilerin Eğit Hizmetiçi Eğitim Kurs Belgesi
Yardımcı Öğretmen (1) [Çocuk Eğitici (ÇE)]	1 yıldan daha fazla	Çocuk Geliş Eğit Bölümü (Meslek Lis) Okul Öncesi Öğrt 2 Sınıf öğrencisi
Yardımcı Öğretmen (1) (ÇE)	1 5 yıl	Çocuk Gel Eğit Bölümü (Meslek Lis)
Yardımcı Öğretmen (1) (ÇE)	1 yıl	Yapı Ressamlığı (Endüstri Meslek Lisesi)
Usta Öğretici (1)	3 yıl	Normal Lise Usta Öğretici Kurs Belgesi Zih Eng Eğit Hizmetiçi Eğitim Kurs Belgesi

Hizmetiçi eğitim programının uygulandığı dönemde Kurumda dört özel eğitim öğretmeni görev yapmaktadır. Hiçbiri bu programa katılmamıştır.

Hizmetiçi Eğitim Kursuna Katılanların Amaçları

Hizmetiçi eğitim kursuna katılan ve görüşleri alınan kursiyerlerden yedisi (Aytan, Sevinç, Yeşim, Sibel, Yelda, Semra, Aysel) amaçlarını çocuklara daha iyi eğitim verebilmek ve verimli olmak, dördü (Sevinç, Gül, Figen, Ayten) eksikliklerini gidermek ve alanda yeterliliğini artırmak, dördü (Figen, Yeşim, Semra, Ayten) öğretim tekniklerini [davranış kontrolü ve beceri öğretimi] öğrenmek, biri (Sibel) ise özel eğitim alanında “yenilik ve gelişmeleri görerek” (s 59) “bilgimi atırmak” (s 49-50) olarak belirtmişlerdir.

Katılımcılardan Sevinç Hanım, “çocuklara daha iyi eğitim verebilmek için, yani neler istediğimi anlayabilmek için, ne tür teknikler uygulaymamız gerektiğini öğrenmek istiyordum nasıl daha iyi, yararlı eğitim verebiliriz?” (s 39-41) sözleriyle, Yelda Hanım, “ Öğrencilerle iletişim kuruluyordu bir şekilde, ama neyin ne kadarını yaptığımı tam olarak bilmiyordum daha iyi yapabilmek için çocuklara daha faydalı eğitim verebilmek için bu eğitimi almayı düşündüm” (s 28-31) sözleriyle kursa katılmadaki amaçlarını, çocuklara daha iyi eğitim verebilmek ve verimli olmak şeklinde açıklamışlardır. Kursa katılmadaki amaçlarının eksikliklerini gidermek ve alanda

yeterliliğini artırmak yönünde olduğunu belirten Gul Hanım, “ dediğim gibi kendimi tam olarak yeterli bulmüyordum Eksiklerimi tamamlamak için yanı bu alandaki yeterliliğimi artırmak için bu kursa başvurdum ’ (s 36-37) sözleriyle, Figen Hanım, “ Açıkçası kendimi o kadar yeterli görmüyordum Ama bu programdan sonra biraz daha yeterli görmeye başladım ben bunu iyi biliyordum ya da uyguluyordum ya da gerçekten ismini bilmiyordum bu tekniği bilmiyordum falan diye bir bir yetersizlik vardı ama ” (s 38-42) sözleriyle ifade etmişlerdir Kursu katılma amacını, öğretim tekniklerini (davranış kontrolü ve beceri öğretimi) öğrenmek olarak belirten Yeşim Hanım, “ .kullandığımız tekniklerin adı nedir? Nasıl kullanılır? O gibi şeyleri merak ettiğim için her zaman bir uzman olmayabilir yanımızda ve o anda bu teknikleri kullanmaya ihtiyacımız olabilir Bu yüzden kursa katıldım ve gerekliliğine inanıyorum gerçekten ” (s 46-48) sözleriyle ifade etmiştir

Hizmetçi Eğitim Kursuna Katılanların Amaçlarına Ulaşmalarına İlişkin Görüşleri

Görüşülen kursiyerlerden altısı (Yelda, Sevinç, Ayten, Figen, Aysel, Sibel), amaçlarına ulaştığını belirtmiştir Bu kursiyerlerden üçü, çocukları daha iyi tanıdıklarını, daha iyi iletişim kurabildiklerini, biri yaptığı hataları görmeye başladığını, biri alanla ilgili yeni bilgiler edindiğini belirtmişlerdir Katılımcılardan ikisi (Gul, Yelda) teorik olarak amaçlarına ulaştığını, ancak pratikte sorunlar yaşadığını, diğer ikisi de (Semra, Yeşim) amaçlarına tam olarak ulaşamadıklarını ifade etmişlerdir

Katılımcılardan Sevinç Hanım, “Bu kurs sonrasında amaçlarıma ulaştım, daha iyi tanıyorum çocuklarımı, yanı daha iyi iletişim kurabiliyorum ” (s 46-48) sözleriyle amaçlarına ulaştığını ifade etmiştir Gul Hanım, “ Teorik olarak aslında ulaştım sayılır ama pratikte bazen uygulamak zor olabiliyor Pratikte de daha iyi, kurs öncesinden çok çok daha iyi şimdiki ” sözleriyle uygulamada zorlandığını, hatta amaçlarına ulaşamadığını ifade etmiştir Amaçlarına ulaşamadıklarını belirten katılımcılardan Semra Hanım, “ amaçlarımı tabii çok çok fazla da elde ettim denilemez Çok kısa dönemdi tabii ki amaçlarımı elde ettim denilemez,

ama yine de bir takım şeyler öğrendim ” (s 33-36) sözleriyle ifade etmiştir

Hizmetçi Eğitim Kursuna Katılmadan Önceki Davranış Biçimleri

Görüşmelerde yer alan “Daha önce ozurluların eğitimi konusunda hizmetçi eğitim programlarına ihtiyaç duyuyor muydunuz? Bu konudaki eksikliklerinizi nasıl tamamlıyordunuz?” sorusuna gelen cevaplarda kursiyerler eksikliklerini nasıl tamamladıklarının yanı sıra kurs öncesindeki davranış biçimlerinden de söz etmişlerdir Bu tema her ikisini de kapsamaktadır Katılımcıların hepsi böyle bir kursa ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir Kursiyerlerden sekizi eksikliklerini gidermek için uzmanlara danıştıklarını, örneğin, Aysel Hanım, “ Bu ne? Bu nedir? Sürekli sorarak, sürekli uzmanlarla ve eğitimcilerle irtibat halinde çalıştım ” (s 35-36) sözleriyle belirtmiştir Kursiyerlerden ikisi de alanla ilgili kitaplar okuduklarını belirtmişlerdir Örneğin, Ayten Hanım, “İşte kitaplardan bakıyordum bilemediğim konuları ” (s 40) demiştir

Kursiyerlerin bu kurs öncesindeki davranış biçimlerine ilişkin ifadeleri az sayıda olmakla birlikte araştırmacılara ilginç gelmiştir Kursiyerlerden ikisi, çocukların davranışları karşısında sınırlendiğini hatta bunlardan biri “sınırlenip sınıftan dışarı çıktığını” (Sevinç Hanım, s 28), bir diğer katılımcı ise, “Ne yapsam çaresizliği yaşıyor” (Figen Hanım, s 90) ve “ışık bırakma derecesine geliyordum ” (Figen Hanım, s 86-88) sözleriyle kurs öncesi davranış biçimlerini betimlemişlerdir Bir başka kursiyer ise, “Öğrenci ınatlaştığı zaman zor kullanarak yaptırıyordum ” (Semra Hanım, s 70-73) diyerek önceki davranış biçimini açıkça belirtmiştir

En Çok Yararlandıkları Konular ve Yöntemler

Görüşülen kursiyerlerden yedisi (Gul, Yelda, Aysel, Sibel, Ayten, Figen ve Yeşim), beceri öğretiminden çok davranış kontrolü yöntemlerinden yararlandıklarını ifade etmişlerdir Sekiz kursiyer (Sevinç, Gul, Ayten, Yeşim, Figen, Semra, Yelda, Sibel), çocuklarla çalışırken kullandıkları davranış azaltma tekniklerini örneklemişlerdir Verilen

örneklerde en çok kullanılan teknikler olarak, sonme, mola ve yoksun bırakmanın yer aldığı dikkati çekmektedir. Sekiz kursiyerden beşi sonmeye, dördü molaya, üçü ise yoksun bırakmaya ilişkin örnekler vermişlerdir. Bir kursiyer ise, cezanın neden kullanılmaması gerektiğine ilişkin örnekler vermiştir.

Figen Hanım, "Genel olarak sonme tekniği uyguladım. Daha öncede uyguladım (kurstan önce). Fakat bu programdan önce yetersizdim tabii ki. Başlıyordum tekniği uygulamaya fakat bir tutarsızlık vardı. Bir ara işte (davranışla) ilgileniyorduk, bir ara teknik devam ediyordu, programdan sonra tekniği uygulamaya başladım ve önemli ölçüde azalma oldu. Bu arada çocuğun davranışı "tuvaletim geldi" demesiydi. Bizde tutarsız davranıyorduk. Normalde günde ortalama 21-22 defa bunu söyleyen bir çocuk günde 3-4 defaya kadar azaldı." (s. 99-106) sözleriyle, Semra Hanım, "Sonmenin neden işe yaradığını düşünüyorum. Zaten dikkat çekmeye çalışıyor öğrencimiz. Biz de sonme uyguladık. Onu o yüzden yararlı gördüm. Çünkü bağırdığı zaman onunla ilgilendiğimiz zaman, amacı zaten dikkat çekmek amacına ulaşacak." (s. 131-135) ve "sonme uygulandı sınıfta herkes tarafından yanı sıra etkili oldu. Böylelikle bitti o davranış." (s. 118-119) sözleriyle, Ayten Hanım, "bir öğrencide sonme uyguladım ben. Davranış sondu. Devamlı konuşan bir öğrencim vardı. Sonmeyi sınıfta uyguladım. Aileyle görüşerek aileye de anlattım. Nasıl davranmamız gerektiğini ve davranış sondu." (s. 72-82) sözleriyle sonme tekniğine ilişkin görüşlerini belirtmişlerdir.

Sevinç Hanım, "en fazla kullandığım ceza türleri zaten mola. Yapmadığı zaman ya da çok benimle inatlaştığı zaman peki sen bizim etkinliğimize katılma, güzel onun sevdiği bir etkinlikte, sen bizi dinlemediğin için, bizi rahatsız ettiğin için burada oturacaksın, bizim etkinliğimize katılmayacaksın. Üç dakika falan oturduktan sonra bak ne kadar güzel sessizce oturuyorsun, bizi rahatsız etmiyorsun. Şimdi bizimle çalışabilirsin diyorum." (s. 133-138) sözleriyle, Yeşim Hanım, "bir şey ısrarla yapmak istediği zaman önce sozel uyarıyla, en son ona mola cezası veriyorum, kafayı

çevirdiğinde özür dilerim diyor. Donuyor, geliyor tekrardan biz devam ediyoruz, o tarz problemlerim [etkinliğe katılmama] kalktı. Çocuklar artık benim istediklerimi yapıyorlar." (s. 254-260) sözleriyle kurstan sonra molanın etkili olduğuna ilişkin görüş bildirmişlerdir. Ayten Hanım ise, mola cezasını denediğini, ancak molanın etkili olmadığını "büyük oldukları için diyorum ben. Mola cezası pek etkili olmuyor hanım, ben öyle düşünüyorum." (s. 227-232) sözleriyle belirtmiştir.

Gül Hanım, "Ben en çok şeyi kullanmaya çalışıyorum. Mahrum bırakma bunun etkisini çok fazla görüyorum ama fiziksel cezadan daha uzun süreli bir şey istiyorum, biraz sabır gerektiriyor. Ama sabırlı olmayı da öğreniyorsunuz." (s. 123-126) sözleriyle yoksun bırakma tekniğinin sabır gerektirdiğini ama fiziksel cezadan daha etkili olduğunu açıklamaktadır. Sibel Hanım, cezanın kullanılmamasına ilişkin olarak "özellikle fiziksel cezanın çok hoş bir şey olmadığını düşünüyorum." (s. 137-138) ve "kullandığımda psikolojik olarak kendimin [olumsuz] etkilendiğini düşünüyorum hem de hakikaten cezanın çocuğu olumsuz yönde etkilediğini de gördüm." (s. 144-146) diyerek görüş bildirmiştir.

Altı kursiyer (Sibel, Gül, Figen, Yelda, Sevinç ve Yeşim), çocuklarla çalışırken kullandıkları davranış artırma tekniklerini örneklemişlerdir. Altı kursiyerin tamamı olumlu pekiştirme örneklerine yer vermiştir. Bu altı kursiyerden birisi (Gül) sembol pekiştirmeye, birisi (Yeşim) Premack ilkesine, bir diğeri de (Sibel) ödül belirlemeye değinmişlerdir ve bu konuları kurs kapsamında öğrendiklerini belirtmişlerdir. Ek olarak üç kursiyer (Figen, Gül ve Ayten), kurs süresince anekdot kaydı yapmayı öğrendiklerini ve çalışmalarında yer verdiklerini belirtmişlerdir.

Sibel Hanım, "bu programda çocuğun bir ödül listesinin olabileceğini ayrıntılı bir şekilde olması gerektiğini öğrendim, elbetteki ödülü ve cezayı ne kadar dengeli kullanırsanız çocuğun bir beceriyi [öğrenmesi] ya da davranışsal problemleri azaltmaya yönelik o kadar etkili olduğunu düşünüyorum." (s. 118-124) sözleriyle ödül listelerini ayrıntılı bir şekilde yapmayı

öğrendiğine ve kullandığına ilişkin ipuçları vermiştir Gul Hanım “Genelde cezadan çok pekiştireç daha önemli bunu yapmaya çalışıyorum Sembol pekiştireci de önceden düşünüyordum Fırsatım oldu ancak yapabildim Onu da uyguluyorum şimdi Gayette olumlu sonuçlar elde ediyorum şimdilerde grup olarak ıyıye gıdıyoruz” (s 116-119) ve “ Ayşe örneğinde şimdi sadece serbest zamanda gezinme davranışı gösteriyor, diğer zamanlarda oturup parmak kaldırıyo bile sürekli başka taraflara bakıyordu ama şimdi gayet ıyı Mesela burada sembol pekiştireci ben bilmiyordum Şu sıra sınıfımda onu uyguluyorum Gerçekten bir hafta oldu uygulamaya başladığım ve gerçekten çok yararlı olduğunu düşünüyorum ” (s 110-115) sözleriyle pekiştirmenin önemli olduğunu ve sembol pekiştirmeyi kullandığını belirtmiştir

Figen Hanım, “ pekiştireç kullanmayı bilmiyordum küçük gruba geldiğimde [öğretmen grup değiştirmiş] daha fazla pekiştirmek gerekiyor ” (s 124-126), Sibel Hanım, “ daha çok çocukları olumlu yonde pekiştirerek ilerlemeyi hedefliyorum ki bunun daha da doğru olduğunu, sonuçlarını olumlu aldığım için soyluyorum ” (s 228 230), Sevinç Hanım, “ pekiştireçleri daha güzel kullanabiliyorum ” (s 130), Figen Hanım ise, “ bu programa katılmadan önce ben olumlu pekiştirmeyi çok fazla kullanmıyordum sınıfa baktığımda hep olumlu şeyleri o kadar fazla görmeyiz de olumsuz şeyleri goruruz daha fazla olumlu şeyi gormeye başladım Şımaran çocuğu gormek yerine, aaa ne kadar uslu duruyosun aferim daha fazla kullanmaya başladım ” (s 177-182) sözleriyle pekiştirmeye ilişkin görüşlerini belirtmişlerdir

Kursiyerlerden altısı (Sibel, Ayten, Semra, Figen, Sevinç ve Aysel) kurs programında yer alan beceri öğretimi konularından yararlandıklarını belirtmişlerdir Bu altı kursiyerden üçü (Semra, Figen, Sevinç) fiziksel yardım başta olmak üzere ipuçlatını kullandıklarını üçü (Sibel, Aysel ve Sevinç) tuvalet eğitiminde beceri öğretim yöntemlerinden yararlandıklarını, biri (Sibel) performans belirlemeyi öğrendiğini ve bir diğeri

(Ayten) beceri analizi ve öğretim sırasını belirlemeyi öğrendiğini belirtmiştir

“*Kırs suvesince öğrendiğiniz beceri öğretim yöntemleri işinizi kolaylaştırdı mı?*” sorusuna Ayten Hanım, “ beceri analizleri yapmayı öğrendim ” (s 208) ve buna dayalı olarak da “beceri öğretim sırasının” (s 128) farkına vardığını, Aysel Hanım ise, “ çocuk gelir gelmez amaç belirleyeyim düşünüyorken, [şimdi] çocuğa nasıl yaklaşacağımı, nasıl, nereden, nereye geleceğim, ondan sonraki basamak ne ben bunu kursta öğrendim Tabı benim işim çok kolaylaştı ” (s 88-91) sözleriyle görüşünü belirtmiştir

Sevinç Hanım, “Mesela bir öğrencim var Goz kontağı kurmak çok zor Yardımla karşıma alıp dikkatlice boyle kafasını bı şekilde tutup bana bak, deyip daha güzel iletişim kurabiliyorum Halka takma, çıkarma çalışıyorum onla Ellerine dokunarak boyle bak, ne kadar güzel [diyerek] dokunduruyorum halkaya Çıkart bu halkaları dediğimde çok güzel çıkartabiliyor” örneğiyle ipuçlarını kullandığını açıklamaya çalışmıştır Sibel Hanım, “ özellikle tuvalet öğretiminde [kursun] çok etkili olduğunu düşünüyorum ben, çünkü en fazla gelen tuvalet problemi olan çocuklar ve bu noktada bana çok faydası olduğunu düşünüyorum ” (s 111-113) sözleriyle kursta verilen beceri öğretiminin en çok tuvalet öğretiminde işe yaradığını ifade etmiştir

Hizmetiçi Eğitim Programının Zihin Özürlü Öğrenciye Katkıları

Görüülen kursiyerlerden yedisi (Sevinç, Yeşim, Gul, Sibel, Ayten, Aysel ve Figen) çocuklar için belirlenen amaçların gerçekleştiğini ve buna bağlı olarak da çocukların daha hızlı ilerleme gösterdiklerini belirtmişlerdir Altı kursiyer (Yeşim, Aysel, Yelda, Gul, Semra ve Ayten) çocuklarda görülen davranış problemlerinin azaldığını ifade etmişlerdir Altı kursiyerden ikisi (Gul, Yeşim), çocukların azalan davranışları yerine yapılan olumlu davranışlarında artışlar olduğunu özellikle belirtmişlerdir

Yeşim Hanım, “ daha hızlı ilerliyoruz, çünkü Mert sürekli çalışıyor artık çalışacağı

zamani da biliyo, sürekli çalışıyo, ne oldu şimdi, mesela tekrar yürüyüşümüz iki ay oldu tek elden tutup yürüyoruz Mert'le bız bunları imkansız [görüyoruz] tam destekle yürüyen bu çocuğu çok küçük gelişmeler oluyodu şimdi daha doğrusunu söylemek gerekirse çocuklar çok güzel ilerliyor çok hızlı ilerliyorlar" (s 300-316) sözleriyle çalıştığı çocuklardan birinin ilerleme göstermesini örneklemiştir Aysel Hanım, "problem davranışlar açısından çok büyük ilerlemeler kaydettim, çocuklarda çok büyük düzeltilmeler var" (s 111-112) sözleriyle, Yelda Hanım, "sonme tekniğini uyguladığım zaman öğrencinin derse daha çok uyum sağladığını görüyorum ve davranışın sonlandırılması gerekiyorsa bunu kendi isteğiyle yapıyor, yani ilgisiz davranıyorum ve bir süre sonra zaten davranış ortadan kalkıyor daha etkili oldu, daha uzun süreli geçerli oluyor" (s 99-104) sözleriyle, Ayten Hanım, "Gülü devamlı konuşurdu, buna sonme uyguladıktan sonra konuşmamaya başladı Yerinden kalkan bir öğrencim vardı Ben bunu görmezlikten geldikten sonra şimdi şu anda oyle bir davranışı yok" (s 149-154) sözleriyle çocukların problem davranışlarındaki azalmalara işaret etmişlerdir Gul Hanım da, öğrencisi Ayşe ile ilgili olarak, azalan "gezinme davranışı" (s 110) yerine, yerinde "oturup parmak kaldırma" (s 111) davranışının arttığını ifade etmiştir

Kursiyerlerden altısı (Sevinç, Semra, Aysel, Ayten, Yelda ve Yeşim), çocukların beceri öğrenmelerinde gelişmeler olduğunu belirtmişlerdir Bu gelişmelerin, tuvalet eğitiminde (Semra, Aysel, Sevinç), iletişim becerilerinde (Semra, Sevinç, Yelda), yemek yeme becerilerinde (Sevinç), düğme ilikleme-dikmede, ayakkabı bağlamada (Ayten) ve yurume becerilerinde (Yeşim) görüldüğü ifade edilmiştir Kursiyerlerden birisi de (Yeşim), kursta öğrendikleri tekniklerin "çocukların çalışma sürelerini ve çalışma isteklerini arttırdığını" (s 321-322) vurgulamıştır

Hizmetiçi Eğitim Programının Katılımcıya Katkıları

Program katılan kursiyerlerin tamamı, kursun bilinçli çalışmalarına ve öğrencilerine daha verimli

olmalarına bunun yanı sıra programda öğretilen teknikleri kullanmalarına ve tutarlı uygulamalarına katkı sağladığını vurgulamışlardır Kursiyerlerin yedisı (Figen, Sibel, Semra, Yelda, Aysel, Ayten, Gul), kursun uygulamada, önceden yaptıkları hataları görmelerine ve düzeltmelerine, beşi (Gul, Semra, Aysel, Figen, Sevinç) daha sabırlı ve rahat olmalarına, beşi (Sevinç, Aysel, Yeşim, Yelda, Gul) öğrencileriyle olumlu iletişim kurmalarına, dördü (Sibel, Sevinç, Yelda, Ayten) ailelerle olumlu iletişim kurmalarına, dördü (Aysel, Figen, Yeşim, Yelda) kurumda çalışan özel eğitim öğretmenleriyle ortak dil kullanılmasına, ikisi (Yeşim, Yelda) öğretmenlerle işbirliği yapmalarına ve biri (Yeşim) özel eğitim ve bu alanda çalışanların yaptığı işleri öğrenmeye katkı sağladığını belirtmişlerdir

Figen Hanım, "Bir teknik uygulamak gerektiği zaman kendim karar verebiliyorum ve onun -en önemli bunu bilmiyodum mesela- teknik uygulandığında hemen sonuç vereceğini bekliyodum Artık beklemiyorum Davranış artsa bile tekniği uygulamaya devam ediyorum" (s 66-69) ve "En önemlisi davranış değiştirirken hemen geri bildirim alamayacağımızı öğrendik benim için çok yararlı oldu Tekniği devam ettirmem gerektiğini sabırlı olmam gerektiğini öğrendim" (s 83-85) sözleriyle teknikleri uyguladıklarını, uygularken tutarlı davranabildiklerini bunun da daha sabırlı davranmalarına katkıda bulunduğunu vurgulamıştır

Sibel Hanım, "ders sırasında ha ben bunu yanlış yapıyormuşum deyip, tekrar ertesi gün çocukla çalışırken yapmam gerekenin ne olduğunu öğrendim Bunun ayırdına varmama sebep oldu." (s 158-165) sözleriyle kursun hatalarını düzeltmesine katkısını açıklamaya çalışmıştır

Yeşim Hanım, "çocuklarla nasıl iletişim kuracağımı bilmiyordum, onu öğrenmek istedim öncelikle iletişimin yaptığım tedavinin sonuçlarını olumlu etkileyeceğini düşünüyordum ki bu çok olumlu da etkiledi" (s 75-77) sözleriyle çocuklarla daha iyi iletişim kurabildiğini belirtmiştir Sevinç Hanım da, "ailelerle daha iyi iletişim kurabiliyorum Aile çocuğum neden böyle böyle dediğinde ben onlara daha iyi cevap

verebiliyorum” (s 74-76) sözleriyle, Sibel Hanım “ eğitim süresince ve eğitim süresinden sonraki zamanlarda aileye daha fazla bilgi verebildiğimi hissettim Aileyle olan iletişimimde katkısını gördüm En azından bir şeyleri belki bir kelime bir şey öğrendim ama arkasından bunun çorap sokuğu gibi geldiğini hissettim ya da bir kelimenin ikinci bir kelimeyi de öğrenmem gerektiğini hissettim” (s 168-176) diyerek ailelerle daha olumlu iletişim kurduklarını ifade etmişlerdir

Figen Hanım, “konuşma falan olduğunda uzman arkadaşlarla teorik olarak bir konuşma olduğunda en azından onların ne dediğini ordaki terimleri anlayabiliyorum” (s 72-73) sözleriyle kurstan sonra özel eğitim uzmanlarının kullandığı dili anlayabildiğine ilişkin ipuçları vermiştir Yeşim Hanım, “ çocukla çalışırken elimi ağzına goturme, dil çıkarma davranışı var Öğretmeniyle goroştum yapmam gerekeni soyledi öğretmenin uyguladığı tekniği salonda da uygulayarak davranışı engelliyorum ve çalışmama engel olmasını ortadan kaldırıyorum” (s 182-202) ve “ öğretmen uyguladığı teknik boşa gitmiyor” (s 162) sözleriyle kursun diğer uzmanlar ve öğretmenler arasında işbirliğine katkıda bulunduğunu örneklemiştir

Hizmetiçi Eğitim Kursu Sonrası İhtiyaç Duydukları Konular

Kursiyerler kurs sonrası ihtiyaç duydukları konulara ilişkin çeşitli görüşler bildirmişlerdir Kursiyerlerden uçu (Yeşim, s 375-377, Semra, s 144-150, Figen, s 221-222), diğer temalara ilişkin olumlu açıklamalarına rağmen özel eğitim alanını yeterince tanımadıkları için ihtiyaçlarını kestiremediklerini de satır aralarında vurgulamışlardır Kursiyerlerden uçu (Aysel, s 181, Sevinç, s 185, Yelda, s 121), ozurlu çocuklara “okuma yazma öğretimi” ile ilgili, ıkısı (Sevinç, s 181, Aysel, s 204) “dil ve iletişim becerilerinin” kazandırılmasıyla ilgili, ıkısı (Yelda, s 109, Yeşim, s 435) “farklı ozur gruplarındaki (örneğin otizm) çocuklara yaklaşımla” ilgili, birı (Sibel) “ailelerle etkileşim (s 305) ve “değerlendirme yöntemleri” (s 243-244)

konusunda daha ayrıntılı bilgiye ihtiyaç duyduklarını ifade etmişlerdir

Alanda Yaşanan Sorunlar

Alışlageldiğinin aksine kursiyerlerden alanda yaşanan sorunlara ilişkin çok sınırlı sayıda görüş bildirilmiştir Kursiyerlerden birı, Sibel Hanım, 336 ve 353 satırlar arasında özetle, özel eğitim kurumlarında alan dışından olup özveriyle çalışanların desteklenmemesini önemli bir sorun olarak gördüğünü ısrarla belirtmiştir İkinci olarak, alan dışından gelen elemanların ailelerle etkileşimde “çok büyük sıkıntılar” (s 313) yaşadıklarını, üçüncü olarak da, çocukları değerlendirme ve “ölçüt belirlemede” (s 264) sorunlar yaşadıklarını belirtmiştir Kurumda fizyoterapist olarak çalışan bir diğer katılımcı da, bu kurumda çalışmaya başladıktan sonra “zihnin ozurlu çocuklarla iletişim kurmada” (s 28-29) sorunlar yaşadığını söylemiştir

Hizmetiçi Kursuna Katılanların Önerileri

Görüşülen kursiyerlerden ıkısı (Sibel, Gul), kursa ilişkin öneride bulunmuşlardır Sibel Hanım, “ bu tür bir kurumda çalışıyorsanız, bırakın özel eğitimde çocuklarla ilgilenmeyi hizmetli bile olsanız bu konuda bilgili olmanız gerektiğine inanıyorum” (s 45-47) sözleriyle ozurlu çocuklarla ilgili kurumlarda çalışan herkesin hizmetiçi kurslardan geçirilmesi gerekliliğini vurgulamıştır Gul Hanım ise, uygulanan kurs programıyla ilgili olarak, “ keşke daha çok pratik yapsaydık teorik öğretildi ” (s 167-168) sözleriyle hizmetiçi eğitim programında daha fazla uygulama olmasını önerme çabasındadır

Tartışma

Görüşülen katılımcıların özellikleriyle ilgili bulgulara bakıldığında hiçbirinin hizmet öncesi eğitimlerinin özel eğitimle ilgili olmadığı görülmektedir Bu bulgu, Ozurlular İdaresi Başkanlığı (2000) tarafından yürütülen ozurlulara hizmet veren özel eğitim ve rehabilitasyon kurumları işbirliği ve koordinasyon toplantıları sonuç raporlarında da belirtilen personel niteliklerine yönelik sorunu desteklemektedir Katılımcıların mesleki deneyim süresine

bakıldığında ikisinin uç yıllık deneyimi olduğu görülmektedir ve her ikisi de bu uç yıl içerisinde zihin ozurluların eğitimiyle ilgili başka hizmetiçi eğitim programlarına katıldıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların bu programların içeriklerine ilişkin bilgi vermemelerine rağmen, gerek meslekî deneyimlerinin gerekse daha önce aldıkları hizmetiçi programların bu çalışmadaki görüşlerini etkileyebileceği söylenebilir. Verilere ilişkin görüşmecî yorumlarında da bu etkiye işaret edilmiştir.

Kendileriyle görüşme yapılan katılımcılar hizmetiçi eğitim programına katılma amaçlarının, çocuklara daha iyi eğitim verebilmek ve verimli olmak olduğunu belirtmişlerdir. Diğer yandan katılımcıların bir kısmı amaçlarını, alanda çalışmaya başladıktan sonra zihin ozurlu çocuklar ve eğitimiyle ilgili bilgi ihtiyaçlarını karşılamak, bir kısmı eksikliklerini gidermek ve alanda yeterliliklerini artırmak ve öğretim tekniklerini (davranış kontrolü ve beceri öğretimi) öğrenmek şeklinde belirtirken bir katılımcı amacını, özel eğitim alanında yenilik ve gelişmeleri görerek bilgisini artırmak şeklinde dile getirmiştir. Pehlivan (1993), hizmetiçi eğitimin anlamını, üretim sürecinin en önemli girdilerinden biri olan insan gücünü diğer girdilerle bütünleştirerek en üst düzeyde verimlilik ve iş doyumu sağlamak olarak belirtmektedir. Çalışmada elde edilen bu bulgular, katılımcıların hizmetiçi eğitime ihtiyaç duyduklarını ve genel olarak eğitim öğretim uygulamalarının verimliliğini artırmayı hedeflediklerini göstermektedir. Bu bulgu, hizmetiçi eğitimin amaçlarıyla (Babadoğan, 1989, Taymaz, 1997) tutarlılık göstermektedir.

Görüşme yapılan katılımcılara hizmetiçi eğitim kursundan sonra amaçlarına ulaşip ulaşmadıkları sorulduğunda çoğunluğu amaçlarına ulaştıklarını ifade etmişlerdir. Amaçlarına ulaşan katılımcılar çocukları daha iyi tanıdıklarını, daha iyi iletişim kurabildiklerini ve yaptıkları hataları görmeye başladıklarını, alanla ilgili yeni bilgiler edindiklerini vurgulamışlardır. Katılımcıların bu ifadelerinden, eğitim-öğretim uygulamalarının hizmetiçi eğitim programı sonucunda daha nitelikli hale geldiği sonucunu çıkartmak mümkün olabilir.

Katılımcıların bu kısmı teorik olarak amaçlarına ulaştıklarını, ancak pratikte sorunlarının olduğunu dile getirmiştir. Birkaç katılımcının ise diğer katılımcıların aksine amaçlarına tam olarak ulaşamadıklarını belirtmeleri, programın bazı eksikliklerinin olabileceğini de göstermektedir. Bu bulgulara dayanarak, programın gözden geçirilmesi ve uygulamaya daha fazla yer verilmesi gerektiği sonucu çıkarılabilir. Babadoğan (1989), kısa süreli ve teorik yanı ağır basan hizmetiçi eğitim programlarının kamu kesiminde sıklıkla uygulandığını ve bu yüzden yeterince verimli olmadıklarını belirtmektedir.

Hizmetiçi eğitim kursuna katılmadan önceki davranış biçimleri sorulduğunda katılımcıların büyük bir kısmı ihtiyaç duydukları konularda uzmanlara danıştıklarını dile getirmişlerdir. Ayrıca, katılımcıların bir kısmı da alanla ilgili kitap okuduklarını ifade etmişlerdir. Elde edilen bulgulardan katılımcıların sürekli bilgi ihtiyacı içerisinde oldukları bu ihtiyaçlarını ise çevrelerindeki uzmanlara danışarak ve kitaplara başvurarak karşılamaya çalıştıkları görülmektedir. Ancak, katılımcıların hizmetiçi eğitim programına katılma amaçları göz önüne alındığında, ihtiyaçlarını belirtilen yollarla tam olarak karşılayamadıkları da söylenebilir. Nitekim, sınırlandıklarını belirten katılımcıların yanı sıra, öğrenciye zor kullanan, ne yapsa çaresizlik yaşayıp işi bırakma derecesine geldiğini ve sınırlandırılmadan dışarı çıktığını dile getiren katılımcılar vardır. Katılımcıların bu ifadelerinin, hizmetiçi eğitim öncesinde, uzmanlardan ve kitaplardan ihtiyaçlarını karşılayamadıkları yorumunu güçlendirdiğini söylemek mümkündür. Hizmetiçi eğitimin programının katılımcıların duygu, düşünce ve davranış biçimlerini olumlu yönde etkilediği söylenebilir. Pehlivan (1993), hizmetiçi eğitimin, bir yandan kurumun üretim sürecindeki verimini artırırken, diğer yandan kurumdaki personelin işine ve iş çevresine ilişkin algı, beklenti ve tepkilerinde değişiklik yarattığını, bireyin performansını, duygu ve düşüncelerini olumlu yönde etkilediğini belirtmektedir.

Katılımcılara hizmetiçi eğitim kursunda en çok yararlandıkları konular ve yöntemler

sorulduğunda katılımcıların büyük bir kısmı, beceri öğretiminden daha çok davranış kontrolü yöntemlerini kullandıklarını ifade etmişlerdir. Davranış kontrolü ile ilgili olarak katılımcıların büyük bir kısmı davranış azaltma ve artırma tekniklerini kullandıklarını belirtmişlerdir. Azaltma tekniklerinden en çok sonme, mola ve yoksun bırakmaya ilişkin, artırma tekniklerinden de pekiştirme belirleme, olumlu pekiştirme, sembol pekiştirme ve Premack ilkesine ilişkin örnekler değinmişlerdir. Kayıt tutma tekniği olarak da, anekdot kaydı kullandıklarını ifade etmişlerdir. Bir katılımcı ise cezaya değinmiş ve daha çok neden cezadan kaçınmak gerektiğini açıklamıştır. Vuran (baskıda), bedensel cezanın zorlayıcı ve çocukları ıstısmar edici bir uygulama olması nedeniyle davranışları azaltmada önerilmediğini belirtmektedir. Sonme, mola, tepkinin bedeli, yoksun bırakma gibi yöntemlerin tek başına kullanılmamasını, mutlaka uygun davranış artırma yöntemleriyle (olumlu pekiştirme, sembol pekiştirme gibi) birlikte kullanılmasını önermektedir. Elde edilen bu bulgular, eğitim öğretimin etkili ve verimli olması için katılımcıların davranış kontrolü tekniklerini uygulama gayreti içinde olduklarını göstermektedir.

Katılımcılar beceri öğretimi ile ilgili olarak fiziksel yardım başta olmak üzere ipuçlarını kullandıklarını ve tuvalet eğitiminde beceri öğretim yöntemlerinden yararlandıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılardan birisi performans belirleme, bir diğeri de beceri analizi ve öğretim sırasını belirleme konularından yararlandıklarını da eklemişlerdir. Bu bulgular, katılımcıların öğretim öncesi ve öğretim sürecinde, öğretimi daha etkili kılmaya yol açacak konuları öğrendiklerini ve kullanma çabasında olduklarını göstermektedir (Stevens ve Rosenshine, 1981; Akt Johnson, 2001). Alanyazında sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma öğrencilerine yönelik olumsuz tutumlarının özel eğitim alanındaki deneyim eksikliklerinden kaynaklandığı, alanda çalışanların özel gereksinimli öğrencilerle etkili şekilde çalışmalarını için, performans düzeyini belirleme, etkili öğretim stratejilerini kullanma, etkili sınıf yönetimi tekniklerini kullanma, davranışsal amaç yazma, ailelerle çalışma ve diğer

personelle işbirliği içinde çalışma konularında bilgi ve becerilerinin olması gerektiği (Carroll, 2001, Fleury, 2000, Riggs, 2001) ve bunların hizmetiçi eğitimle kazandırılabilceği vurgulanmaktadır.

Hizmetiçi eğitim programının zihin ozumlu öğrencilere katkısı konusundaki görüşleri incelendiğinde katılımcıların büyük bir kısmı çocukların davranış problemlerinin azaldığını, bir kısmı da azalan davranışların yerine yapılan olumlu davranışlarda artış olduğunu ifade etmişlerdir. Yine katılımcıların büyük bir kısmı çocukların tuvalet eğitiminde, iletişim becerilerinde, yemek yeme, düğme ılıkeme ve dikme, ayakkabı bağlama ve yurume becerilerindeki gelişmeleri örneklemişlerdir. Katılımcılardan birisi de çocukların çalışma sürelerinin ve çalışma isteklerinin arttığını dile getirmiştir. Diğer yandan katılımcıların büyük bir çoğunluğu önceki ifadelerine paralel olarak, çocuklarda amaçlarını gerçekleştirebildiklerini ve çocukların daha hızlı ilerleme gösterdiklerini vurgulamışlardır. Elde edilen bu bulgular, katılımcıların en çok yararlandıkları konulara ilişkin bilgi ve becerileri başarılı bir şekilde uyguladıklarını göstermesi açısından tutarlılık göstermektedir.

Hizmetiçi eğitim programının kendilerine katkısı konusunda katılımcıların tamamı hizmetiçi eğitim programının, bilinçli çalışmalarına, programda öğretilen teknikleri kullanmalarına ve tutarlı uygulamalarına buna bağlı olarak da daha verimli olmalarına katkı sağladığını belirtmişlerdir. Diğer yandan katılımcıların büyük bir çoğunluğu programın, uygulamada önceden yaptıkları hataları görmelerine ve düzeltmelerine de katkı sağladığını vurgulamışlardır. Katılımcılar programdan sonra daha sabırlı, rahat ve daha güvenli çalıştıklarını dile getirmişlerdir. Ayrıca, programın öğrenci ve ailelerle olumlu iletişime katkı sağladığını da vurgulamışlardır. Pehlivan (1993) ve Taymaz (1981) hizmetiçi eğitimin yalnızca kurum açısından değil kurumda çalışan bireyler açısından da büyük yararlar sağladığını belirtmektedirler. Bu yararları, güven duygusunun artması, moralin yükselmesi, çalışma huzurunun artması, iş doyumunun artması, kurumda yükselme olanağının artması, iş

arkadaşları, ast ve ustalarla ilişkilerinin gelişmesi, geleceğe güven ve umutla bakma, kurum içinde ve dışında saygınlık kazanma olarak sıralamaktadırlar. Görüşmecı yorumlarında da hizmetçi eğitim kursu sonrası katılımcıların moralinin yükseldiği, motivasyonlarının arttığı, kurumdaki sosyal konularının olumlu yönde değiştiğine ilişkin yorumlar yer almaktadır. Gul Hanım'ın, "tabii burada bir de statu olayı var Statunu korumak zorundasın rahatladım Kurstan sonra daha net cevaplar verebiliyorum kişilere (s 74-75)" ifadesi bu türden gözlemci yorumlarına yol açan bir örnek olarak verilebilir. Elde edilen bulgulara dayalı olarak, katılımcıların amaçlarına ulaştıklarını, destek ihtiyacı duydukları konularda programdan beklentilerinin karşılandığını, iş doyumlarının ve motivasyonlarının arttığını söylemek mümkündür. Bulgular arasında dikkat çekici olan bir nokta ise, kurs sonrasında katılımcıların özel eğitim öğretmenleriyle ortak dil kullanabildiklerini ifade etmeleridir.

Görüşme yapılan katılımcılar hizmetçi eğitim kursu sonrası ihtiyaç duydukları konular olarak büyük oranda alanı yeterince tanımadıkları için ihtiyaçlarını kestiremediklerini ve diğer yandan okuma yazma öğretimi konusundaki ihtiyaçlarını dile getirmişlerdir. Katılımcılar akademik becerilerin öğretimi, dil ve iletişim becerilerinin kazandırılması gibi konularda bilgi gereksinimi içerisinde olduklarını belirtmişlerdir. Ek olarak, birer katılımcı farklı özür gruplarındaki çocuklara yaklaşım ve ailelerle etkileşim konularında bilgi ihtiyaçlarını dile getirmişlerdir.

Görüşme yapılan katılımcıların bir kısmı alanda yaşadıkları sorunlara ilişkin olarak, alan dışından olup, özel eğitim kurumlarında özveriyle çalışanların desteklenmediğini önemli bir sorun olarak nitelerken, bir kısmı da eğitimin etkililiği için önemli olan zihin özürle çocuklarla iletişim kurma, ailelerle etkileşim, eğitim sürecini planlamada önemli olan ölçüt belirleme ve değerlendirilmede sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların alanda yaşadıkları sorunlara ilişkin ifadelerinden, hizmetçi eğitim programına katılmadan önceki davranışlarının nedenlerini görmek olasıdır. Alanda yaşadıkları

sorunlara bakıldığında, sorunlarının, en çok bilgiye ihtiyaç duydukları konularla çakıştığı görülmektedir. Benzer sorunlar, Özürlüler İdaresi Başkanlığı'nın 2000 yılında yaptığı özurlülere hizmet veren özel eğitim ve rehabilitasyon kurumları işbirliği ve koordinasyon toplantıları sonuç raporlarında da belirtilmektedir. Örneğin, özel eğitim ve rehabilitasyon hizmeti veren tüm özel eğitim ve rehabilitasyon kurumlarında görevli personelin çağdaş gelişmeleri izlemesinin yalnızca o personelin kişisel çabalarıyla sınırlı kaldığı ve personelin bilimsel gelişmeyi izleme çabasının kurum yöneticileri tarafından desteklenmediği belirtilmektedir. Ek olarak Babadoğan (1989), personelin gelişmeleri izlemesini kolaylaştıracak şekilde kurumların hizmetçi eğitim programları için genel bütçelerinden pay ayırmaları gerektiğini ifade etmektedir.

Katılımcıların bu alanda yapılacak hizmetçi programlara ilişkin öneriler getirdikleri görülmektedir. Katılımcıların biri özel eğitim kurumlarında çalışan herkesin -hizmetli bile olsa- özürle çocuklarla ilgili hizmetçi kurslardan geçirilmesini ve hizmetçi eğitim programlarında daha fazla uygulamalı çalışma olması gerektiğini önermiştir. Babadoğan (1989), kamu kesimindeki hizmetçi eğitim programlarının etkinliğinin değerlendirilmesi konulu araştırmasında, kurumlarda teori ve uygulama dengesini kuracak şekilde tekrar ve uygulamaya ağırlık veren daha fazla sayıda hizmetçi eğitim programlarının düzenlenmesini önermektedir. Ayrıca Pehlivan (1993), hizmetçi eğitim programlarında uygulamaya donuk yetersizliklerin, eğitimde ve eğitim sonrasında öğrenilenlerin davranışa dönüştürülmesinde verimlilik düzeyini düşürdüğünü belirtmektedir. Hizmetçi eğitimin uygulanması sürecinde öğretmen elemanlarından biri üç hafta boyunca katılımcıları işbaşında izleyerek uygulamalarına ilişkin donutlar vermiş ve düzeltme yapılmıştır. Katılımcıların sadece bu daha fazla uygulamalı çalışma talep etmiştir ve önermiştir. Oysaki katılımcıların tamamı zaten uygulamanın içindedir ve üç hafta boyunca kendilerine donutlar verilmiştir.

Sonuç olarak, zihnin ozurlulara davranış kontrolü ve beceri öğretimi konularının yer aldığı hizmetçi eğitim programı katılımcılarının program hakkındaki görüşlerinin değerlendirilmesi sonucunda, (a) özel eğitim kurumunda çalışan katılımcıların eğitim uygulamaları konusunda temel bilgi ve becerilere olan ihtiyaçlarını çevrelerinde bulunan uzmanlardan ve kitaplardan yararlanarak karşılayamadıklarını, (b) ihtiyaç duydukları konularda yeterince destek bulamadıklarından önemli sorunlar yaşadıklarını ve bu sorunları çözmekte zorlandıklarını, (c) düzenlenen hizmetçi eğitim programının büyük ölçüde ihtiyaçlarına cevap verdiğini ve katılımcıların eğitim uygulamalarının etkililiğini arttıracak teknik ve yöntemleri öğrendiklerini ve uyguladıklarını, (d) programın katılımcıya olan katkılarının zihnin ozurlu çocuklara da yarar sağladığını söylemek mümkündür

Oneriler

Uygulamaya Yönelik Oneriler

(a) Özel özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri, istihdam ettikleri personelin hizmetçi eğitimlerini sağlayarak hizmet kalitelerini ve hizmetin verimliliğini artırabilirler, (b) özel özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri Millî Eğitim Bakanlığı ve üniversitelerle işbirliği yaparak, benzer ya da farklı konularda hizmetçi eğitim programları düzenleyebilirler

Araştırmalara Yönelik Öneriler

(a) Bu çalışma bir kurumla ve o kurumda çalışan personelin görüşleriyle sınırlıdır. Çalışmada elde edilen bulguların genellenebilmesi için, özel gereksinimli bireylere hizmet veren başka özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde yinelenmesi gereklidir, (b) bu tür kurumlarda uygulanan ya da uygulanacak olan hizmetçi eğitim programlarının süreçleri ve sonuçları benzer ya da diğer bilimsel araştırma yöntemleri ile sınanabilir

Kaynaklar

Aytaç, T (2000) Hizmetçi eğitim kavramı ve uygulamada karşılaşılan sorunlar *Millî Eğitim Dergisi*, 147 66-69

- Babadoğan, C (1989) *Kamu kesimindeki hizmetçi eğitim programlarının etkinliğinin değerlendirilmesi* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara
- Bogdan, R C, & Biklen, S K (1998) *Qualitative research for education An introduction to theory methods* Boston Allyn and Bacon
- Carroll, D (2001) Considering paraeducator training, roles, and responsibilities *Teaching Exceptional Children*, 34(2) 60-64
- Cavkaytar, A, & Şabanova, N (2001, Haziran) *Zihin engellilerle çalışan çocuk eğitimcilerine yönelik öz-bakım ve ev içi becerileri öğretim programının etkililiği* I Uluslararası Özel Eğitim Konferansı'nda sunulmuş bildiri, Antalya
- Fleury, M L (2000) Confidentiality issues with substitutes and paraeducators *Teaching Exceptional Children*, 33(1) 44-45
- Gay, L R (1996) *Educational research* Columbus Merrill Publishing Company
- Güven, M (1998) *Özel kurumlarda insan kaynaklarının geliştirilmesine yönelik eğitim etkinlikleri ve sorunlar* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir
- Hayes, D (1997) *In-service teacher development International perspectives* Hertfordshire Prentice Hall
- Johnson, A B (2001) Attitudes toward mainstreaming Implications for inservice training and teaching the handicapped *Education*, 107(3) 229-233
- Karakuşuk, S (1987) *Öğretmenlerin hizmetçi eğitimlerinde, üniversitelerin fonksiyonları* Gazı Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 3(1) 309-317
- Pehlivan, I (1993) Hizmetçi eğitim verimlilik ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 25(1) 151-162
- Resmî Gazete (08 06 1965) 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu Sayı 12026.

- Resmî Gazete (13 02 1988) Zihinsel Ozurlular
Ozel Rehabilitasyon Merkezleri Yonetmeliği
Sayı 19724
- Resmî Gazete (06 06 1997) 573 Sayılı Ozel Eğitim
Hakkında Kanun Hukmunde Kararname Sayı
23011 Mukerrer
- Resmî Gazete (18 01 2000) Millî Eğitim Bakanlığı
Ozel Eğitim Hizmetleri Yonetmeliği Sayı
000203937 Mukerrer
- Riggs, C G (2001) Ask the paraprofessionals
What are your training needs? *Teaching
Exceptional Children*, 33(3) 78-83
- Stevens, R , & Rosenshine, B (1981) Advances in
research on teaching *Exceptional Child
Quarterly*, 2, 1-9
- Taymaz, H (1981) *Hizmetiçi eğitim Kavramlar,
ilkeler, yontemler* Ankara Ankara
Universitesi Eğitim Fakultesi Yayınları, No
94
- _____ (1997) *Hizmetiçi eğitim Kavramlar,
ilkeler, yontemler* Ankara TAKAV
- T C Başbakanlık Ozurlular Idaresi Başkanlığı
(1999) *I Ozurlular şurası on komisyon
raporları* Ankara TAKAV Matbaacılık ve
Yayincılık
- T C Başbakanlık Ozurlular Idaresi Başkanlığı
(2000) *Ozurlulere hizmet veren ozel eğitim ve
rehabilitasyon kurum ve kuruluşları işbirliği
ve koordinasyon toplantıları sonuç raporları*
Ankara Eğitim Idaresi Başkanlığı
- Vuran, S , & Sarpdağ, D (2001) Ozurlularle ilgili
son yıllarda yapılan yasal duzenlemelerin
eğitim hizmetleri açısından değerlendirilmesi
Antakya X *Ulusal Ozel Eğitim Kongresi
Bildirileri* ss 139-145
- Vuran, S (baskıda) Uygun olmayan davranışların
azaltılması G Kırcaalı-Iftar (Ed) *Davranış
ve oğrenme sorunu olan çocukların eğitimi*
Eskişehir Anadolu Universitesi Ağikoğretim
Fakultesi Yayınları
- Vuran, S , & Yucesoy, ř (baskıda) Turkiye'de
ozel gereksinimli bireylere yonelik hizmetlerin
yasal yapılanmasında Avrupa Birliği'ne uyum
çabalarının yansımaları Eskişehir *Anadolu
Universitesi Sosyal Bilimler Dergisi*